

Badania ratownicze w Kruszynie na stanowisku 10 dostarczyły wiele nowych, interesujących odkryć, które wzbogacą wiedzę o osadnictwie pradziejowego obszaru Kujaw. Na szczególne podkreślenie zasługuje przede wszystkim przebadanie dość dużego fragmentu osady kultury ceramiki wstęgowej rytej z wczesnego neolitu oraz osady kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich.

LITERATURA

Stosowane skróty:

AAC	Acta Archaeologica Carpathica, Kraków.
APolski	Archeologia Polski, Warszawa.
Acta Arch. Lodz.	Acta Archaeologica Lodziensia, Łódź.
AULFA	Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica, Łódź.
FAP	Fontes Archaeologici Posnanienses. Poznań.
FPP	Folia Praehistorica Posnaniensia, Poznań.
KHKM	Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, Warszawa.
Kwart. Geol.	Kwartalnik Geologiczny, Warszawa.
ŁSA	Łódzkie Sprawozdania Archeologiczne, Łódź.
Mat. Arch.	Materiały Archeologiczne, Kraków.
Mat. Star.	Materiały Starożytne, Warszawa.
Mat. Wcz.	Materiały Wczesnośredniowieczne, Warszawa.
Mat. Star. i Wcz.	Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne, Warszawa.
MSROA	Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Rzeszów
PArch.	Przegląd Archeologiczny, Poznań.
PGeogr.	Przegląd Geograficzny, Warszawa.
PGeol.	Przegląd Geologiczny, Warszawa.
PMMAE, s.a.	Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, seria archeologiczna, Łódź.
RK	Rocznik Kaliski, Kalisz.
Sil. Ant.	Silesia Antiqua, Wrocław.
Sl. Ant.	Slavia Antiqua, Poznań.
Spr. Arch.	Sprawozdania Archeologiczne, Kraków.
SRM	Sieradzki Rocznik Muzealny, Sieradz.
WA	Wiadomości Archeologiczne, Warszawa.
ZNUJ-PA	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Archeologiczne, Kraków.

Abramek B., 1988, *Cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej w Konopnicy na stanowisku 7 w województwie sieradzkim (część II)*, SRM, t. 5, s. 77–134.

1993–1994, *Grupa osad kultury przeworskiej znad południkowego odcinka Warty datowanych od III-II w. p.n.e. do V-VI w. n.e.*, SRM, t. 9, s. 49–68.

2002–2003, *Dwa domy ze schyłkowej fazy kultury przeworskiej z Walkowa – Kurnicy, st. 1, gm. Osjaków, woj. łódzkie, datowane metodą radiowęglową*, PMMAE s. a. nr 42, s. 327–353.

Andrzejewski L., 1979, *Kemy okolic Sadłuzek w południowej części Wysoczyzny Kujawskiej*, PGeogr., t. 51, z. 1, s. 89–99.

Balcer B., 1983, *Wytwórczość narzędzi krzemienych w neolicie ziem Polski*, Wrocław.

1986, *Zagadnienie neolityzacji ziem Polski w świetle badań przemysłów krzemienych związanych z kulturami „ceramicznymi”*, APolski, t. 31, z. 1, s. 95–122.

Baraniecka M., 1989, *Zasięg lądolodu bałtyckiego w świetle stanowisk osadów eemskich na Kujawach*, Studia i Materiały Oceanograficzne, 56, Geologia Morza, 4, s. 131–135.

1991, *Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Lubień Kujawski.*, Warszawa.

1993, *Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000, ark. Lubień Kujawski.*, Warszawa.

1997, *Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1:50 000, ark. Kłodawa*, Archiwum Państwowego Instytutu Geologicznego, Warszawa.

Baraniecka M., Skompski S., 1978, *Mapa geologiczna Polski 1:200 000, ark. Płock*, Warszawa.

Bednarczyk J., 1987, *Z badań sanktuarium i osady kultury przeworskiej w Inowrocławiu, woj. Bydgoszcz, stan. 95*, Spr. Arch., t. 39, s. 201–221.

Bednarczyk J., Koško A., 1975, *Badania archeologiczne na stanowisku 2 w Dobieszewicach, pow. Mogilno*, Spr. Arch., t. 27, s. 197–226.

- Bednarczyk J., Łaszkiewicz T.**, 1990, *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Inowrocławiu – Szymborzu, woj. bydgoskie, stanowisko 1*, Inowrocław.
- Bednarczyk J. Sujecka A.**, 2004, *Młodszy okres przedrzymski i rzymski*, [w:] J. Bednarczyk, A. Koško (red.), *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego. Wyniki badań archeologicznych na trasach gazociągów Mogilno – Włocławek i Mogilno – Wydartowo*, Poznań, s. 399–454.
- Bender W., Balke B.**, 1964, *Wyniki badań osady z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz w 1961 roku*, APolski, t. 9, z. 1, s. 72–124.
- Bender W., Barankiewicz B.**, 1962, *Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz*, APolski, t. 7, z. 1, s. 7–106.
- Ber A.**, 1968, *Stratygrafia czwartorzędu okolic Dobrzyń nad Wisłą*, Geologica Polonica, nr 18, z. 3, s. 663–675.
- Beyries S.**, 2008., *Modélisation du travail du cuir en ethnologie : proposition d'un système ouvert à l'archéologie*. [DVD-ROM]1. Anthropozoologica 43 (1), s. 9–42.
- Beyries S., Rots V.**, 2008, *The contribution of ethno-archaeological macro- and microscopic wear traces to the understanding of archaeological hide-working process*, [w:] L. Longo, N. Skakun (red.), "Prehistoric technology" 40 years later: *Functional Studies and the Russian legacy*, Oxford, s. 21–28.
- Brabandt J.**, 1993, *Hausbefunde der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Ein Forschungsstand*, Halle (Saale).
- Brzeziński W.**, 2001, *Szczegółowa mapa geologiczna Polski 1: 50 000, Arkusz Brześć (441)*, Warszawa.
- 2003, *Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1: 50 000, Arkusz Brześć (441)*, Warszawa.
- Brzeziński M.**, 2007, *Osady zlodowacenie wisły w okolicach Kazania na południe od Włocławka*, [w:] P. Molewski, W. Wysota, P. Weckwerth (red.), *Plejstocen Kujaw i dynamika lobu Wisły w czasie ostatniego zlodowacenia. XIV Konferencja „Stratygrafia Plejstocenu Polski”*, Ciechocinek, Warszawa, s. 53–54.
- Caspar J. P., Kaczanowska M., Kozłowski J. K.**, 1989, *Chipped stone industries of the Linear Band Pottery Culture (LBP): Techniques, morphology and function of the implements in Belgian and Polish assemblages*, Helinium, XXIX/2, s. 157–205.
- Chomentowska B.**, 1975, *Osada kultury pomorskiej i kultury grobów kloszowych w Szeligach, pow. Płock, Światowit*, t. 34, s. 293–318.
- Clemente I., Gibaja J. F.**, 1998, *Working processes on cereals: an approach through microwear analysis*, Journal of Archaeological Science, 25, s. 457–464.
- Cofta-Broniewska A.**, 1979, *Grupa kruszańska kultury przeworskiej. Ze studiów nad rozwojem regionalizmu społeczeństw Kujaw*, Poznań.
- Czekaj-Zastawny A.**, 2008, *Osadnictwo społeczności kultury ceramiki wstęgowej rytej w dorzeczu górnej Wisły*, Kraków.
- Czerniak L.**, 1989, *External Factors in Cultural Development of Kujavian Communities during the Early and Middle Neolithic*, [w:] A. Cofta-Broniewska (red.), *Prehistoric Contacts of Kujavian Communities with other Europeans Peoples*, Archaeologia Interregionalis, vol. 10, s. 51–88.
- 1994, *Wczesny i środkowy okres neolitu na Kujawach. 5400–3650 p.n.e.*, Poznań.
- Dąbrowscy I., K.**, 1968, *Osada lateńsko-rzymska we wsi Piwonice, pow. Kalisz*, Mat. Star., t. 11, s. 423–505.
- Dąbrowska T.**, 1993, *Uwagi o genezie pokryw w kręgu przeworsko-okszywskim w młodszym okresie przedrzymskim*, [w:] F. Rożnowski (red.) *Miscellanea archaeologica Thaddaeo Malinowski dedicata*, Słupsk – Poznań, s. 109–117.
- 1997, *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Kraków.
- Dobrzańska H.**, 1980, *Zagadnienie datowania ceramiki toczzonej na kole w kulturze przeworskiej*, APolski, t. 24, s. 87–152.
- 1982, *Ceramika toczona jako wyraz zmian zachodzących w kulturze przeworskiej we wczesnej fazie późnego okresu rzymskiego*, [w:] *Znaczenie wojen markomańskich dla państwa rzymskiego i północnego Barbaricum*, Scripta Archaeologica II, s. 90–98.
- 1990, *Osada z późnego okresu rzymskiego w Igołomii, woj. krakowskie, cz. II*, Kraków.
- Domańska L.**, 1988, *Recepcja małopolskich surowców krzemiennych wśród kujawskich społeczności cyklu wstęgowego*, [w:] A. Cofta-Broniewska (red.), *Kontakty pradziejowych społeczeństw Kujaw z innymi ludami*, Inowrocław, s. 81–91.
- 1995, *Geneza krzemieniarstwa kultury pucharów lejkowatych na Kujawach*, Łódź.
- Domański G.**, 1979, *Kultura luboszycka między Łabą a Odrą w II – IV wieku*, Wrocław.
- Domosławska-Baraniecka M.**, 1965, *Stratygrafia czwartorzędu okolic Chodcza na Kujawach*, Biuletyn Instytutu Geologicznego, nr 187, s. 85–106.
- Domosławska-Baraniecka M. Mojski E.**, 1960, *Z problematyki geologii czwartorzędu Mazowsza i Kujaw*, PGeol., nr 4, s. 195–200.
- Dzieduszycka-Machnikowa A., J. Lech**, 1976, *Neolityczne zespoły pracowniane z kopalni krzemienia w Sąsowie*, Wrocław.
- Dzieduszycka W., Kupczycki M.**, 1993, *Gopło. Przyroda i człowiek*, Poznań.
- Eggers H. J.**, 1951, *Der römische Import im freien Germanien*, Hamburg.
- Frański P., Gwóźdź B., Siciński W.**, 2000, *Wyniki ratowniczych badań archeologicznych na terenie odkrywki „Szczerców” KWB „Bełchatów” S.A. na stan. 12 w miejscowości Chabielice, gm. Szczerców, woj. łódzkie*, [w:] *Badania archeologiczne na terenie odkrywki „Szczerców” Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów” S.A.*, t. 1, Łódź, s. 25–187.
- Gabałówna L.**, 1963, *Ślady osadnictwa kultur wstęgowych w Radziejowie Kujawskim. Ogólne dane o radziejowskich punktach osadniczych kultur z cyklu wstęgowych*, PMMAE, s. a., nr 9, s. 25–95.
- Galon R.**, 1953, *Przeglądowa mapa geomorfologiczna woj. bydgoskiego*, PGeogr., t. 25, z. 1, s. 79–91.
- 1961, *General Quaternary problem of North Poland*. VIth INQUA Congress, Guide Book of Excursion "From Baltic of the Tatras", Part 1, North Poland, Łódź, s. 9–53.
- 1972, *Pojezierze Pomorskie i przyległe wysoczyzny jeziorne*, [w:] R. Galon (red.), *Geomorfologia Polski*, t. 2, Niż Polski, Warszawa, s. 129–156.
- Galon R., Roszkówna L.** 1961, *Zasięgi zlodowaceń skandynawskich i ich stadiałów recesyjnych na obszarze Polski w świetle analizy form marginalnych lądolodu*, PGeogr., t. 33, z. 3, s. 347–364.

- 1967, *Zasięgi zlodowceń skandynawskich i ich stadiałów recesyjnych na obszarze Polski*, [w:] R. Galon, J. Dylik (red.), *Czwartorzęd Polski*, Warszawa, s. 18–38.
- Gądzikiewicz–Woźniak M.**, 1961, *Cmentarzysko łużycko-kloszowe Warszawa – Grochów stanowisko „Brylowszczyzna”*, *Mat. Star.* t. 7, s. 47–106.
- Gijn A. L. van.**, 1990, *The wear and tear of flint. Principles of functional analysis applied to Dutch neolithic assemblages*, *Analecta Praehistorica Leidensia*, t. 22.
- 2010, *Flint in focus, Lithic Biographies in the Neolithic and Bronze Age*, Leiden.
- Gilewska S.**, 1986, *Podział Polski na jednostki geomorfologiczne*, *PGeogr.*, t. 58, nr 1–2, s. 15–40.
- 1999, *Rzeźba*, [w:] L. Starkel (red.), *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, Warszawa, s. 243–287.
- Godłowski K.**, 1977, *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku (część II)*, *Mat. Star. i Wcz.*, t. 4, s. 7–237.
- 1981, *Kultura przeworska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. 5, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 57–135.
- Godłowski K., Szadkowska L.**, 1972, *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Tarnowie, pow. Opole*, Kraków.
- Grygiel R.**, 1976, *Osady kultury ceramiki wstęgowej rytej w Brześciu Kujawskim koło Włocławka*, *PMMAE*, s. a., nr 23, s. 5–114.
- 1994, *Untersuchungen zur Gesellschaftsorganisation des Früh- und Mittelneolithikums in Mitteleuropa*, [w:] *Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur, 1888–1988. Znojmo – Kravsko – Tešetice, 03–07.10.1988*, Brno – Łódź.
- 1995, *Sytuacja kulturowa w późnym okresie halsztackim i wczesnym lateńskim w rejonie Brześcia Kujawskiego*, [w:] *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?* Warszawa, s. 319–360.
- 2004, *Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brześcia Kujawskiego i Osłonek*, t. 1. *Wczesny neolit. Kultura ceramiki wstęgowej rytej*, Łódź.
- 2008, *Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brześcia Kujawskiego i Osłonek*, t. 2. *Środkowy neolit. Grupa brzesko-kujawska kultury lendzielskiej*, Łódź.
- Gurtowski P., Kirkowski R.**, 1994, *Kurkociński mikroregion osadniczy – próba modelowego ujęcia organizacji społecznej i gospodarczej ludności kultury ceramiki wstęgowej rytej*, [w:] L. Czerniak (red.) *Neolit i początki epoki brązu na Ziemi Chełmińskiej*, Grudziądz, 101–113.
- Hensel Z.**, 1986, *Z badań nad technologią otrzymywania żelaza na terenie mazowieckiego ośrodka metalurgicznego*, *APolski*, t. 31, s. 31–79.
- Hoffmann M. J.**, 1992, *Nowe źródła do obrządku pogrzebowego grupy zachodniomazurskiej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich*, [w:] *Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami*, Rzeszów, s. 315–334.
- Ibáñez J. J., Clement I., Gassin B., Gibaja J. F., Urquijo J. G., Marquez B., Philibert S., Rodriguez A.**, 2008, *Harvesting technology during the Neolithic in South – West Europe*, W: L. Longo, N. Skakun (red.), *“Prehistoric technology” 40 years later: Functional Studies and the Russian legacy*, Oxford, s. 183–195.
- Jadczykowa I.**, 1975, *Kultura wschodniopomorska i kultura grobów kloszowych w Polsce środkowej*, *PMMAE*, s. a. nr 22, s. 168–194.
- 1977, *Cmentarzysko ciałopalne kultury pomorskiej i kultury grobów kloszowych na stanowisku 1 i 2 w Gledzianówku, woj. płockie*, *PMMAE*, s. a., nr 24, s. 41–54.
- 1990, *Ciałopalne cmentarzysko ludności kultury łużyckiej okresu halsztackiego D z Zalewu II, województwo sieradzkie*, *PMMAE*, s. a., nr 35, s. 15–60.
- 1992, *Najstarsze materiały kultury pomorskiej w Polsce środkowej*, [w:] *Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami*, Rzeszów, s. 220–240.
- 1996, *Gliniane grzechotki kultury łużyckiej w zbiorach Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, [w:] *Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej. Księga jubileuszowa poświęcona Markowi Gedłowi*, Kraków, s. 227–235.
- Jardón Giner P., Jadin I.**, 2008, *Activities on 7 Early Neolithic houses belonging to Darion in Belgium. First results of lithic use-wear analysis*, [w:] L. Longo, N. Skakun (red.), *“Prehistoric technology” 40 years later: Functional Studies and the Russian legacy*, Oxford, s. 197–204.
- Jaszewska A., Łaszkiwicz T.**, 1994, *Wola Piekarska 2 – z badań nad ceramika siwą w Wielkopolsce*, [w:] *Kultura przeworska*, t. I, s. 263–280.
- Jażdżewska M.**, 1988, *Najciekawsze obiekty na stanowisku kultury przeworskiej w Siemiechowie nad górną Wartą*, *PMMAE*, s.a., nr 32, s. 109–129.
- Juel Jensen H.**, 1994, *Flint tools and plant working: Hidden traces of stone age technology. A use wear study of some Danish Mesolithic and TRB implements*, Aarhus.
- Jurkiewicz B., Machajewski T.**, 2006, *Osadnictwo kultury przeworskiej z przelomu er oraz z późnego okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów*, [w:] *Osada wielokulturowa w Jankowie, gmina Piątek, województwo łódzkie*, L. Czerniak, J. Gąssowski (red.), *Via Archaeologica Pultuskiensis*, vol. I, s. 109–218.
- Kabaciński J.**, 2010, *Przemiany wytwórczości krzemieniarskiej społeczności kultur wstęgowych strefy wielkodolinnej Niżu Polskiego*, Poznań.
- Kaczanowska M.**, 1971, *Kamienne materiały kultur neolitycznych pochodzenia południowego z terenu Nowej Huty* [w:] J. K. Kozłowski (red.) *Z badań nad krzemieniarstwem neolitycznym i neolitycznym*, Kraków, s. 10–23.
- 1985, *Rohstoffe, Technik und Typologie der neolithischen Feuersteinindustrien in Nordteil des Flussgebietes der Mitteldonau*, Warszawa.
- Kaczanowska M., Lech J.**, 1977, *The Flint Industry of Danubian Communities North of the Carpathians*, *AAC*, t. 17, s. 5–28.
- Kempisty A.**, 1968, *Ciałopalne cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego w miejscowości Korzeń, pow. Gostynin*, *Mat. Star.* t.11, s. 303–415.

- Kittel P., 2005, *Uwarunkowania środowiskowe lokalizacji osadnictwa pradziejowego na Pojezierzu Kaszubskim i w północnej części Borów Tucholskich*, Monografie Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, t. IV.
- 2010, *Cechy geomorfologiczne położenia stanowisk archeologicznych na obszarze BOT KWB „Bełchatów” Złoże „Szczerców”*, [w:] T. Makiewicz, A. Wójcik, M. Ignaczak (red.), *Badania archeologiczne na terenie odkrywki „Szczerców” Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów” S.A.*, t. 7, Poznań, s. 11–32.
- 2012, *Wpływ georóżnorodności zlewni Neru (Polska środkowa) na lokalizację osadnictwa pradziejowego*, *Landform Analysis*, vol. 19, s. 49–66.
- 2013, *Propozycja ujednoczenia charakterystyki geomorfologicznej stanowisk archeologicznych*, *FAP*, vol. 49, s. 97–105.
- Klimaszewski M., 1994, *Geomorfologia*, Warszawa.
- Kobyliński Z., 1988, *Struktury osadnicze na ziemiach polskich u schyłku starożytności i w początkach wczesnego średniowiecza*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- Kokowski A., 1997, *Die Schlossbeschläge und die Schlüssel aus dem nördlichen Barbaricum in der römischen Kaiserzeit und frühen Völkerwanderungszeit*, *Klasyfikacja zabytków archeologicznych*, t. II, Lublin.
- 1998, *Zur Frage sogennante „großer Häuser“ in Mittel- und Osteuropa*, *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, t. 50, s. 14–24.
- Kondracki J., 1994, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa.
- 2002, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa.
- Kozarski S., 1986, *Skale czasu a rytm zdarzeń geomorfologicznych wistulianu na Niziu Polskim*, *Czasopismo Geograficzne*, t. 57, z. 2, s. 247–270.
- 1995, *Deglacjacja północno-zachodniej Polski: warunki środowiska i transformacji geosystemu (~20ka-10ka BP)*, *Dokumentacja Geograficzna*, z. 1, s. 1–82.
- Kozarski S., Nowaczyk B., 1999, *Paleogeografia Polski w wistulianie*, [w:] L. Starkel (red.), *Przemiany środowiska geograficznego Polski*, Warszawa, s. 79–103.
- Kozłowski J. K., 1988, *Z problematyki interregionalnych powiązań Kujaw w młodszej epoce kamienia*, [w:] *Kontakty pradziejowych społeczności Kujaw z innymi ludami Europy*, A. Cofta-Broniewska (red.), *Studia i materiały do dziejów Kujaw* nr 2, s. 45–54, Inowrocław.
- Kozłowski S. K., 1989, *Mesolithic in Poland. A New Approach*, Warszawa.
- Krygowski B., 2007, (red.), *Mapa geomorfologiczna Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej*, Poznań.
- Kufel B., Mikołajczyk A., Fabisiak W., 2010, *Raw material, production and use of lithic tools in the neolithic of Lower Silesia in the light of records from site 29 at Księgnice Wielkie, distr. Strzelin*, *Spr. Arch.*, t. 62, s. 162–235.
- Kulczycka-Leciejewiczowa A., 1979, *Pierwsze społeczności rolnicze na ziemiach polskich. Kultury kręgu naddunajskiego*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. 2, Wrocław, s. 19–164.
- 1983, *O zofiopskim stylu ceramiki wstęgowej rytej w Polsce*, *APolski* t. 28, z. 1, s. 67–97.
- 2008, *Samborzec studium przemian kultury ceramiki wstęgowej rytej*, Wrocław.
- Kurnatowska Z., Kurnatowski S., 1991, *Zasiedlenie regionu Lednicy w pradziejach i średniowieczu w świetle dotychczasowych badań*, [w:] K. Tobolski (red.), *Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego*, Poznań, s. 35–42.
- Kurnatowski S., 1963, *Uwagi o kształtowaniu się stref zasiedlania dorzecza Obry w czasie od środkowego okresu epoki brązu do późnego średniowiecza*, *APolski*, t. 8, z. 2, s. 181–218.
- 1966, *Przemiany techniki uprawy roli w czasach między epoką brązową i wczesnym średniowieczem a rozmieszczenie stref zasiedlenia*, *Studia z dziejów gospodarstwa wiejskiego*, t. 8, s. 92–99.
- 1968, *Osadnictwo i jego rola w kształtowaniu się krajobrazu*, *Folia Quaternaria*, z. 29, s. 183–197.
- 2004, *Perspektywy dalszych wspólnych badań nad relacjami między społecznością ludzką a środowiskiem przyrodniczym*, [w:] *Zmiany środowiska geograficznego w dobie gospodarki rolno-hodowlanej. Studia z obszaru Polski*, D. Abramowicz, Z. Śnieszko (red.), Katowice, s. 397–409.
- Kurowicz P., Olędzki M., 2002, *Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej w Charlupi Małej koło Sieradza*, Łódź.
- Lamparski Z., 1964, *Zarys stratygrafii czwartorzędu i morfologia dorzecza dolnej Skrwy*, *Acta Geologica Polonica*, nr 14, z. 3, s. 415–436.
- Lech J., 1979, *Krzemieniarstwo w kulturze społeczności ceramiki wstęgowej rytej w Polsce. Próba zarysu* [w:] *Początki neolityzacji Polski południowo-zachodniej*, W. Wojciechowski (red.), Wrocław s. 121–136, Wrocław.
- 1982, *Flint Work of the Early Farmers. Production Trend in Central European Chipping Industries from 4500–1200 b.c. An Outline*, *AAC*, t. 22, s. 5–63.
- 1997, *Materiały krzemienne z osad społeczności wczesnorolniczych w Strachowie*, woj. Wrocław, [w:] A. Kulczycka-Leciejewiczowa, *Strachów. Osiedle neolitycznych rolników na Śląsku*, Wrocław, s. 229–265.
- Lechowicz Z., 1979, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na późnorzymskiej osadzie w Tokarni, gm. Chęciny*, woj. Kielce, *stan. 2*, *Spr. Arch.* t. 31, s. 151–166.
- 1983, *Późnorzymska chata ze stanowiska 2 w Tokarni, gm. Chęciny*, woj. kieleckie, *AULFA*, t. 4, s. 95–105.
- Lencewicz S., 1927, *Dyluwium i morfologia środkowego Powiśla*, *Prace Państwowego Instytutu Geologicznego*, t. 2, z. 2, s. 66–226.
- 1929, *Jezióra Gostyńskie*, *PGeogr.*, nr 9, s. 87–140.
- 1936, *Mapa geologiczna Kotliny Płockiej 1:200 000*, Warszawa.
- Liana T., 1970, *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, *WA*, t. 35, s. 429–491.
- Łyczewska J., 1960, *Uwagi na temat czwartorzędu Kujaw wschodnich*, *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, nr 150, s. 245–255.
- Machajewski H., 1986, *Stan badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem rzymskim w Wielkopolsce*, [w:] *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich w Polsce*, Kraków, s. 269–298.
- 1992, *Z badań nad chronologią dębczyńskiej grupy kulturowej w dorzeczu Parsęty*, Poznań.

- Maik M., 1961, *Morphological limit of the last glaciation along the line Radziejów – Koło*, [w:] *Guide-Book of Excursion From the Baltic to the Tatras part I, North Poland*, INQUA VIth Congress, s. 132–134.
- Makiewicz T., 1976, *Późnolateński piec garncarski z Janikowa, woj. bydgoskie*, Sl. Ant., t. 23, s. 153–164.
- 1994, *Jeszcze raz w kwestii znaczenia sakralnego tzw. pochówków psów*, FPP t. 6, s. 157–173.
- Małicka-Kukawka J., 1992, *Krzemieniarstwo społeczności wczesnorolniczych ziemi chełmińskiej (2 połowa VI-IV tysiąclecie p.n.e.)*, Toruń.
- 2001, *Między formą a funkcją. Traseologia neolitycznych zabytków krzemiennych z ziemi chełmińskiej*, Toruń.
- Marchelak I., Tyszler L., 2003, *Osada kultury lużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego*, [w:] *Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku 6–7 w Kowalewicach, pow. Zgierz, woj. łódzkie (trasa autostrady A – 2)*, Via Archaeologica Lodzensis, t. I, s. 25–337.
- Marks L., 2002, *Last Glacial Maximum in Poland*, Quaternary Sciences Review, vol. 21, s. 103–110.
- 2011, *Chapter 23 – Quaternary Glaciations in Poland*, [w:] Ehlers, J. Gibbard, P.L., Hughes, P.D. (Eds.), *Developments in Quaternary Sciences*, 15, 299–303.
- Marks L., 2012, *Timing of the Late Vistulian (Weichselian) glacial phases in Poland*, Quaternary Science Review, vol. 44, s. 81–88.
- Matuszkiewicz J., 2008, *Potencjalna roślinność naturalna Polski*, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Michalak-Ścibior J., Taras H., 1995, *Wczesnoneolityczna osada w Sandomierzu-Krukowie, stan. 20*, Spr. Arch., t. 47, s. 69–136.
- Michałowski A., 2011, *Budownictwo kultury przeworskiej*, Poznań.
- Mistewicz A., 2006, *Gliniana miseczka naśladująca naczynie szklane z cmentarzyska kultury przeworskiej w Dąbku, pow. mławski*, Korpus znalezisk rzymskich z europejskiego Barbaricum, Polska, Suplement – tom 3, *Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem Polski*, t. III, Warszawa, s. 157–175.
- Miśkiewicz J., 1961, *Cmentarzysko kultury lużyckiej w Mariankach, pow. Włocławek*, Mat. Star., t. 7, s. 223–243.
- Mojski J., 1958, *Szczegółowa mapa geologiczna Polski w skali 1: 50 000, arkusz Włocławek*. Narodowe Archiwum Geologiczne PIG-PIB, Warszawa.
- 1960, *Schylek plejstocenu w zachodniej części Kotliny Płockiej*, Kwart. Geol., nr 4, z. 4, s. 1025–1039.
- 1969, *Stratygrafia zlodowacenia północnopolskiego na obszarze Niziny Polskiej i wyżyn środkowopolskich*, Biuletyn Instytutu Geologicznego, nr 220, s. 115–174.
- 1970, *Objaśnienia do Szczegółowej mapy geologicznej Polski w skali 1: 50 000, arkusz Włocławek*. Narodowe Archiwum Geologiczne PIG-PIB, Warszawa.
- 1984, *Neoplejstocen. Zlodowacenie północnopolskie* [w:] J. E. Mojski (red.) *Budowa geologiczna Polski*, t. 1, *Kenozoik – Czwartorzęd*, Warszawa, s. 218–255.
- 2005, *Ziemia polskie w czwartorzędzie. Zarys morfogenezy*, Warszawa.
- Molewski P., 1999, *Rynna Gopła – problem jej genezy i roli w odpływie wód roztopowych podczas zlodowacenia vistuliankiego*, *Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Geographia et Geologia*, 10, 6.
- 2007, *Neotektoniczne i glacydynamiczne uwarunkowania wykształcenia plejstocenu Wysoczyzny Kujawskiej*, Toruń.
- 2014, *Paleogeograficzne uwarunkowania odpływu wód z zastoiska warszawskiego doliną Bachorzy i pradoliną warszawsko-berlińską w czasie stadiu głównego zlodowacenia wisły*, *Landform Analysis*, vol. 25, s. 105–114.
- Moszczyński J., 1994, *Cmentarzyska kultury przeworskiej z okresu rzymskiego w Kutnie woj. płockie (stan. 2, 3, 6)*, *Kultura przeworska*, t. I, s. 213–236.
- Moszczyński J., Siciński W., 1997, *Importy przemysłowe i ich naśladownictwa na obszarze górnego i środkowego dorzecza Bzury*, *Kultura przeworska*, t. III, s. 17–38.
- Muzolf B., 2002, *Kompleks osadniczy z okresów halsztackiego i lateńskiego*, [w:] *Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych na terenie odkrywki „Szczerców” KWB „Bełchatów” S.A. na stanowisku nr 12 w Grabku, gm. Kleszczów, woj. łódzkie, Badania Archeologiczne na terenie odkrywki „Szczerców” Kopalni Węgla Brunatnego „Bełchatów” S.A., t. 2, Łódź*, s. 121–384.
- Niesiołowska-Śreniowska E., 1982, *Materiały krzemienne z fazy AB kultury pucharów lejkowatych z grobowca 8 w Sarnowie w woj. wrocławskim*, *PMMAE*, s. a., nr 27, s. 85–139.
- 1986, *Osada z fazy AB kultury pucharów lejkowatych na stanowisku 1A w Sarnowie, woj. wrocławskie, w świetle materiałów krzemienych i niektóre problemy z nią związane*, *PMMAE*, s. a., nr 30 (1983), s. 201–248.
- 1988, *Materiały krzemienne z grobowca 9, w woj. wrocławskim na tle fazy sarnowskiej kultury pucharów lejkowatych*, *PMMAE*, s. a., nr 33, s. 23–48.
- 1994, *Einige Probleme der frühen Trichterbecherkultur in Polen. Die Sarnowo-Style und die Pikutkowo-Phase*, [w:] J. Hoika and J. Meurers-Balke (red.), *Beiträge zur frühneolithischen Trichterbecherkultur im westlichen Ostseegebiet. 1. Internationales Trichterbechersymposium in Schleswig vom 4. Bis 7. März 1985*, Neumünster, s. 325–346.
- Niewiarowski W., 1983, *Postglacjalne ruchy skorupy ziemskiej na Pojezierzu Kujawskim w świetle badań geomorfologicznych*, *PGeogr.*, t. 55, z. 1, s. 13–31.
- 1983a, *The origin and development of marginal channels and valleys: a case study the Kuyavian Lake District*, [w:] D. Briggs, R. Waters (ed.), *Studies in Quaternary Geomorphology. International Symposia Studia*, Cambridge, s. 97–108.
- 1990, *Rozwój i przeobrażenia głównych komponentów środowiska geograficznego mikroregionu osadniczego w okolicach Gronowa, woj. toruńskie, w późnym plejstocenie i w holocenie*, [w:] *Studia nad osadnictwem średniowiecznym ziemi chełmińskiej. Gronowski mikroregion osadniczy*, Toruń s. 7–26.
- Nowaczyk B., 2008, *Changes in the natural environment in the vicinity of Ostonki (Kujawy, Central Poland) in light of geological and geomorphological investigations*, *Folia Quaternaria*, 78, s. 7–31.
- Nowiński J. T., 2000, *Grzechotki ludności kultury lużyckiej w kontekście przestrzeni sakralnej*, [w:] *Kultura symboliczna kręgu pól popielnicowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej*, Warszawa – Wrocław – Biskupin, s. 259–278.
- Ospowicz G., 2010, *Narzędzia krzemienne w epoce kamienia na ziemi chełmińskiej. Studium traseologiczne*. Toruń.

- Osipowicz G., Balonis-Chyb A., Pomianowska H., Wałaszewska M., 2012, *Materials of Linear Band Pottery Culture from site 17 in Małe Radowiska, Wąbrzeźno comm., Kujawsko-Pomorskie Voivodeship*, Spr. Arch., t. 64, 215–267.
- Osipowicz G., Kalinowska M., Weckwerth P., Jankowski M., 2015, *Osada kultury ceramiki wstęgowej rytej ze stanowiska Trzciano 10., gm. Wąbrzeźno*, FAP, t. 51, s. 201–243.
- Ostoja-Zagórski J., 1982, *Przemiany osadnicze, demograficzne i gospodarcze w okresie halsztackim na Pomorzu*, Wrocław.
- Papiernik P., 2008, *Krzemieniarstwo grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej w rejonie Brzeźcia Kujawskiego i Osłonek*, [w:] R. Grygiel, *Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brzeźcia Kujawskiego i Osłonek*, t. II, cz. III, *Środkowy neolit. Grupa brzesko-kujawska kultury lendzielskiej*, Łódź, s. 1271–1580.
- 2012, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na stanowisku 20 w Redczu Krukowym, pow. włocławski, woj. kujawsko-pomorskie*, PMMAE, s. a., nr 45, s. 2010–2012, s. 195–238.
- 2016, *Materiały krzemienne kultury pucharów lejkowatych z rejonu Brzeźcia Kujawskiego i Osłonek*, [w:] R. Grygiel, *Neolit i początki epoki brązu w rejonie Brzeźcia Kujawskiego i Osłonek*, t. III, *Środkowy i późny neolit. Kultura pucharów lejkowatych*, Łódź, s. 597–751.
- Palomo A., Gibaja F.J., Piqué R., Bosch A., Chinchilla J., Tarrús J., 2011, *Harvesting cereals and other plants in Neolithic Iberia: the assemblage from the lake settlement at La Draga*, *Antiquity*, vol. 85, s. 759–771.
- Pelisiak A., 1991–1992, *Początki epoki brązu na terenie województwa sieradzkiego*, SRM, t. 8, s. 25–34.
- 2004, *Osadnictwo kultury pucharów lejkowatych w dorzeczu Grabi (Polska środkowa)*. *Uwarunkowania środowiskowe*, [w:] D. Abramowicz, Z. Śnieszko (red.), *Zmiany środowiska geograficznego w dobie gospodarki rolno-hodowlanej*. *Studia z obszaru Polski*, Katowice, s. 171–183.
- Petterson G., 2002, *Weichselian glaciations in the middle Note River region, northwest Poland*, LUNDQUA Thesis, 47, Lund University, s. 1–19.
- Piqué R., Palomo A., Terradas X., Tarrús J., Buxó R., Bosch A., Chinchilla J., Bodganovic I., López O., Saña M., 2015, *Characterizing prehistoric archery: technical and functional analyses of the Neolithic bows from La Draga (NE Iberian Peninsula)*, *Journal of Archaeological Science*, vol. 55, s. 165–173.
- Plaża D. K., 2015, *Mezolit na Kujawach*, Łódź. Praca doktorska w maszynopisie.
- Przegięta K., Chruścicka A., Oczkowski H., Molewski P., 2008, *Chronostratigraphy of the Vistulian Glaciation the Kujawy Moraine Plateau (central Poland) based on lithostratigraphic research and OSL dating*, *Geochronometria*, vol. 32, s. 69–77. DOI 10.2478/v10003-008-0024-7.
- Przewoźna K., 1974, *Struktura i rozwój zasiedlenia południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej u schyłku starożytności*, Poznań.
- Pyrgała J., 1971, *Zastosowanie metod archeologicznych i przyrodniczych w studiach nad osadnictwem prahistorycznym na przykładzie badań na Mazowszu*, *Folia Quaternaria*, nr 39, s. 101–121.
- 1972, *Mikroregion osadniczy między Wisłą a dolną Wkrą w okresie rzymskim*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Pyzel J., 2001., *Naczynie mieszkwate kultury ceramiki wstęgowej rytej z Żegotek, gm. Strzelno, woj. kujawsko-pomorskie, stan. 2*, Spr. Arch., t.53. s. 99–109.
- 2006, *Spolecznosci kultury ceramiki wstęgowej rytej na Kujawach*, Maszynopis pracy doktorskiej w IAIe PAN w Poznaniu.
- 2010, *Historia osadnictwa społeczności kultury ceramiki wstęgowej rytej na Kujawach*, Gdańsk
- Roman M., 2003, *Rozwój rzeźby plejstocenijskiej okolic Gostynina*, *Acta Geographica Lodziensia*, nr 84.
- 2006, *Strefy marginalne lądolodu zlodowacenia wisły na obszarze południowowschodnich Kujaw, rewizja poglądów*, *Dokumentacja Geograficzna, IGIpZ PAN*, z. 32, s. 251–255.
- 2007, *Zasięg i formy glaciomarginalne lobu Wisły w obszarze Pojezierza Kujawskiego i Kotliny Płockiej*, [w:] P. Molewski, W. Wyśota, P. Weckwerth (red.), *Plejstocen Kujaw i dynamika lobu Wisły w czasie ostatniego zlodowacenia*. XIV Konferencja Stratygrafia plejstocenu Polski. Ciechocinek, 03 – 07.09.2007, s. 23–31
- 2010, *Rekonstrukcja lobu płockiego w czasie ostatniego zlodowacenia*. *Acta Geographica Lodziensia*, nr 96.
- Roman M., Dzieduszyńska D., Petera-Zganiacz J., 2014, *Łódź Region and its northern vicinity under vistulian glaciation conditions*, *Quaestiones Geographicae*, vol. 33(3), s. 155–163.
- Roszkówna L., 1956, *Zagadnienie zasięgu stadium pomorskiego nad dolną Wisłą*. *Studia Societatis Scientiarum Torunensis*, Sectio C, vol. III, nr 1, s. 20–22.
- Rots V., 2004, *Prehensile wear on flint tools*, *Lithic Technology*, vol. 29(1), s. 7–32.
- 2010, *Prehension and hafting traces on flint tools. A Methodology*. Leuven.
- Różycki S., 1972, *Plejstocen Polski Środkowej na tle przeszłości w górnym trzeciorzędzie*, Warszawa.
- Rzepecki S., 2003, *Środkowoneolityczne znaleziska talerzy z Niżu Polski*, FPP, t. 10/11 (2002/2003), s. 21–45.
- 2014, *Two water Wells of the LBK culture from the north part of the site of Kruszyn 3/10, Włocławek commune*, *Analecta Archaeologica Ressoviensia*, vol. 9 s. 95–122.
- Salque M., Bogucki P., Pyzel J., Sobkowiak-Tabaka I., Grygiel R., Szymt M., Evershed R., 2013, *Earliest evidence for cheese making in the sixth millennium BC in northern Europe*, *Nature*, vol. 493, s. 522–525.
- Schild R., 1969, *Próba ustalenia listy form wiązanych z procesem przygotowania obłupni i rdzeniowaniem w cyklu mazowszańskim* [w:] III Sympozjum paleolityczne, z. 2, *Dyskusja*, Kraków, s. 3–15.
- 1980, *Introduction to Dynamic Technological Analysis of Chipped Stone Assemblages* [w:] *Unconventional Archaeology. New Approaches and Goals in Polish Archeology*, R. Schild (red.), Wrocław, s. 57–95.
- Schild R., Marczak M., Królik H., 1975, *Późny mezolit. Próba wieloaspektowej analizy otwartych stanowisk piaskowych*, Warszawa.
- Schuster J., 2012, *Długie domy na późnorzymskiej osadzie w Konarzewie koło Poznania*, [w:] A. Jaszewska (red.), *Z najdawniejszych dziejów. Grzegorzowi Domańskiemu na pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, Zielona Góra, s. 427–460.
- Siciński W., Stasiak W., 2010, *Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku 3 w Wytrzyszczkach, pow. Zgierz, woj. łódzkie*, *Via Archaeologica Lodziensis*, t. III, Łódź, s. 221–342.

- Siciński W., Płaza D., Papiernik P., 2012, Sprawozdanie z badań archeologicznych w miejscowości Kruszyn, st. 10, gm. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie w 2008 roku (autostrada A-1), Raport 2007–2008, t. I, s. 65–84.
- Skompski S., 1969, *Stratygrafia osadów czwartorzędowych wschodniej części Kotliny Płockiej*, Biuletyn Instytutu Geologicznego 220, *Z badań czwartorzędu w Polsce*, t. 12, s. 175–247.
- Skowron J., 2002, *Tynki wapienne i naczynia z „polewą” wapienną z osady kultury przeworskiej w Antoniewie, stan. 1, woj. mazowieckie. Przyczynek do badań nad wykorzystywaniem wapna w młodszym okresie przedrzymskim*, APolski, t. 47, s. 229–244.
- 2004, *O funkcji niektórych budowli słupowych w osadach ludności kultury przeworskiej*, [w:] M. Olędzki, J. Skowron (red.), *Kultura przeworska*, t. 1, s. 9–23.
- 2006, *Kultura przeworska w dorzeczu środkowej i dolnej Bzury. Monografia osadnictwa*, Poznań.
- Sosnowska A., 1992, *Charakterystyka kulturowo-chronologiczna zespołów ceramicznych pochodzących z badań stanowiska 1 w Majtajnach, gm. Barciany, jako przyczynek do naświetlenia problemu powiązań kulturowych wschodniej części grupy zachodniomazurskiej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich z terenami ościennymi w wczesnej epoce żelaza*, [w:] *Ziemia polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami*, Rzeszów, s. 335–352.
- Strzałko J., Ostojka-Zagórski J., 1995, *Ekologia populacji pradziejowych. Środowisko człowieka*, Poznań.
- Svoboda B., 1965, *Čechy v době stehování narodů*, Praha.
- Szamałek K., 1985, *Przemiany środowiska geograficznego w rejonie Kruszewicy na przełomie epoki brązu i wczesnej epoki żelaza oraz ich wpływ na osadnictwo*, APolski, t. 29, s. 329–366.
- 1987, *Kruszewicki zespół osadniczy z młodziej epoki brązu i początków epoki żelaza*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- 1995, *Ślady osadnictwa ludności kultury pomorskiej z badań archeologicznych nad Gopłem*, [w:] *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?*, Warszawa, s. 309–317.
- 2006, *Zagadnienie ciągłości zasiedlenia w cyklu łużyckim i okresie łużycko-pomorskiej transformacji kulturowej w świetle badań na wschodniowielkopolsko-kujawskim odcinku gazociągu tranzytowego*, [w:] *Z badań nad osadnictwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej*, Kraków, s. 35–62.
- Szeliga M., 2014, *The distribution and importance of Turonian flints from the north-eastern margin of the Holy Cross Mountains in the flint raw material economy of the earliest Danubian communities*, AAC, t. 49, s. 76–112.
- Tempelmann-Mączynska M., 1985, *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Mainz am Rhein.
- Teztlaff W., 1967, *Cmentarzysko z okresu lateńskiego w Zarębowie, pow. Aleksandrów Kujawski*, Sl. Ant., t. 14, s. 253–306.
- Vaughan P., 1985, *Funktionsbestimmung von Steingeräte anhand mikroskopischer Gebrauchsspuren*, Germania, t. 63, s. 309–329.
- Wąs M., 2003, *Technologia kultury janisławickiej*, Łódź, maszynopis pracy doktorskiej przechowywany w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.
- 2005, *Technologia kultury janisławickiej*, Łódź.
- Wielowiejski J., 1981, *Produkcja rolno-hodowlana*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. 5, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 315–335.
- Więckowska H., 1971, *Materiały krzemienne i kamienne z osad kultury ceramiki wstęgowej i trzcinieckiej w Opatowie*, [w:] *Z polskich badań nad epoką kamienia*, W. Chmielewski (red.), Wrocław, s. 103–183.
- Wiklak H., 1995, *Osada kultury przeworskiej w Różycach – Starej Wsi na stanowisku 3, w woj. skierniewickim*, PMMAE s. a., nr 37–38, s. 141–196.
- Winiarska-Kabacińska M., 1990, *Analiza funkcjonalna materiałów krzemienych ze stanowiska Bożejewice 22/23*, maszynopis opracowania.
- Wiśniewski E., 1974, *Dolina Bachorzy – problem jej genezy i znaczenia w okresie wczesnośredniowiecznym*, PGeogr., t. 46, z. 2, s. 263–282.
- Wiśniewski E., Molewski P., 1994, *Charakterystyka fizycznogeograficzna okolic Kościelnej Wsi*, [w:] red. L. Kajzer, *Kościelna Wieś na Kujawach. Studium osadnicze*, Łódź, s. 9–24.
- Woldstedt P., 1932, *Über Randalagen der letzten Vereisung in Ostdeutschland und Polen und über Herausbildung des Netze-Warthe Urstromtales*. Jahr. Preussischen Geol. Landesanstalt, 52 (für das Jahr 1931), s. 59–67.
- Wysota W., 2002, *Stratygrafia i środowiska sedymentacyjne zlodowacenia wisły w południowej części dolnego Powiśla*, Toruń, ss. 144.
- Wysota W., Molewski P., 2007, *Ostatni lądolód skandynawski w lobie Wisły – kontrowersje i nowe spojrzenie*, [w:] P. Molewski, W. Wysota, P. Weckwerth (red.), *XIV Konferencja Stratygrafia Czwartorzędu Polski, Ciecchocinek, 2–7 września 2007 r., Plejstocen Kujaw i dynamika lobu Wisły w czasie ostatniego zlodowacenia*, s. 13–21.
- Wysota W., Molewski P., Sokołowski R., 2009, *Record of the Vistula Ice Lobe advances in the Late Weichselian glacial sequence in north-central Poland*, Quaternary International 207, Special Issue, s. 26–41.
- Zeman J., 1961, *Severní Morava v mladší době Římské*, Praha.
- Zielonka B., 1950–53, *Cmentarzysko z okresu cesarstwa rzymskiego w Lachmirowicach w pow. inowrocławskim*, PArch. t. 9, s. 353–386.
- 1958, *Cmentarzysko w Bodzanowie w pow. aleksandrowskim*, PArch, t. 10, s. 331–382.
- 1970, *Rejon Gopła w okresie późno lateńskim i rzymskim*, FAP t. 20, s. 147–217.
- Żychliński D., 2012, *Długie domy z okresu wędrowek ludów odkryte na osadzie ludności kultury przeworskiej w Ciesłach, pow. poznański*, A. Jaszewska (red.) *Z najdawniejszych dziejów. Grzegorzowi Domańskiemu na pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, Zielona Góra, s. 261–270.